

ПАНЧЕНКО С.А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики*

*Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

ПУБЛІЦИСТИЧНА СПАДЩИНА СИМОНА ПЕТЛЮРИ: УРОКИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Однією із найбільш суперечливих постатей в історії боротьби за українську державність була постать Симона Васильовича Петлюри. Досліджуючи громадсько-політичну діяльність цього діяча, В. Голубко писав: «Будучи керівником УНР у найважчий для неї період, він зумів не лише на практиці очолити державну структуру, а й реалізувати її модель, закласти підвалини демократичної республіки» [1]. Його сучасникам порізно бачилося майбутнє України та шляхи її визволення, а тому вони, залежно від своїх політичних уподобань, або гаряче схвалювали діяльність С. Петлюри, або ж гостро засуджували. Нашадки ж, після довгих років нав'язаного імперською ідеологією однозначного негативізму до діяльності Петлюри, нарешті торують шлях до усвідомлення ролі цього державного діяча в українській національно-визвольній боротьбі. Ця боротьба триває й донині.

Почавши свою політичну діяльність 1900 року з членства в Революційній українській партії (РУП), С. Петлюра продовжував цей шлях у найскладніший для України час на початку XX століття. Так, у березні 1917 року він стає членом новоствореної Української Центральної Ради, а вже у червні – Генеральним секретарем військових справ. Восени 1917 року Симон Петлюра вийшов з уряду, не погоджуючись з політикою

В. Винниченка, а вже 1918 року увійшов до складу Директорії та очолив Армію УНР, у лютому ж 1919 року став Головою Директорії. Петлюра формує Головнокомандування Республіканськими військами, створює Головну Став ку військ Директорії УНР, фактично створює ту збройну силу, яка була здатна боротися з численним ворогом.

Не полишав Симон Васильович свою боротьбу за Україну і в еміграції, ставши визнаним лідером паризького українського центру та редактором тижневика «Тризуб», аж доки у 1926 році більшовицький агент Самуїл Шварцбард своїми пострілами не обірвав життя палкого патріота і відданого сина України.

Дослідник Т. Гунчак писав, що постать Симона Петлюри як політика і державного діяча, безсумнівно, така «...домінантна в історії України, що покриває своєю тінню постать Петлюри як публіциста» [2, с. 3]. Насправді ж публіцистика є важливою складовою його політичної діяльності, крім того, вона не втратила своєї актуальності у формуванні сучасної суспільно-політичної думки. Попри значну зацікавленість дослідників постаттю С. Петлюри, зокрема, і його публіцистичним доробком, він все ще потребує нового осмислення крізь призму сучасних реалій воєнного протистояння за право існування нашої держави. Проблематика написаного Петлюрою публіцистом як ніколи актуальна: статті цього політичного діяча розкривають його бачення розвитку української нації, а розробка ним ідей, що може консолідувати народ, сприятиме виробленню національного ідеалу, збереженню національної ідентичності.

Шлях у публіцистику Петлюра починає з 1900-х років. Восени 1904 р. політик змушений емігрувати до Львова, де працював співредактором рупівських часописів «Селянин» і «Праця», встановив контакти з І. Франком, М. Грушевським, В. Гнатюком, М. Ганкевичем, що сприяло поглибленню його суспільно-політичних і наукових інтересів. У січні 1906 р. за направленням ЦК УСДРП він виїхав до Петербургу, для того, щоб очолити редакцію місячника УСДРП «Вільна Україна». Однак уже в липні знову повертається до Києва, де, за рекомендацією М. Грушевського, працював секретарем редакції газети «Рада», що видавалася Радикально-Демократичною партією, згодом – у часописі «Україна», а від 1907 р. – у легальному часописі УСДРП «Слово». Петлюра стає на той час уже досить відомим журналістом і літератором. Це переконливо доводить його обширна публіцистична та літературна спадщина того часу, що відзначається багатогранністю тематики. Він продовжує писати на теми історичні й політичні, працює над економічною, літературною, театральною та побутовою тематикою. Так, на думку науковця Т. Гунчака, в той час, коли українських авторів майже не було і українська

журналістика тільки починала робити свої перші кроки, роль Петлюри як багатогранної, «ренесансної» людини є очевидною і зрозумілою [2, с. 4].

Повною ж мірою державотворчі ідеї Симона Петлюри виявилися у його публіцистичній творчості 1917–1920 рр. Публіцистика Симона Петлюри доби УНР не охоплена однією збіркою, що зумовлено жанровою специфікою доробку: його складають здебільшого відозви, листи, меморандуми, телеграми, накази, ноти тощо.

Твори цього періоду, на відміну від ранньої публіцистики Симона Петлюри, позначені виразною експресивністю і висвітлюють здебільшого проблеми українського державотворення. Так, у «Меморандумі до німецького посла Мума» публіцист говорить: «...264 роки московського панування не вбили в нім (в українським народіві – авт.) ні національного почуття, ні змагання до створення власної держави, яко логічної форми, в яку вилились його давні історичні й національно-політичні ідеали. Він знає й твердо певний, що Українська Народня Республіка як окрема держава повинна бути й що вона буде існувати та що ніяка сила на світі не в силі буде цієї його певності знищити. Якої б долі не судилося українському народіві ще пережити, він все одно своє право на самостійне державне життя виборє. За це говорить та певність, яку ми, українці, в цій справі відчуваємо» [3, с. 224].

У червні 1917 року – через кілька місяців після утворення Центральної Ради – Симон Петлюра став її Генеральним секретарем військових справ. У публіцистиці цього періоду яскраво відбився один з основних напрямів його діяльності: створення українських збройних сил як важливого чинника становлення української держави.

Так, у «Відозві до українських солдат» Симон Петлюра закликає українських воїнів до єдності та дисциплінованості, прагне прищепити їм почуття патріотизму та національної гордості. Це звернення і сьогодні може стати дороговказом для теперішніх захисників держави: «Будьте організовані та з'єднані – всі за одного і один за всіх. Наше військо молоде, воно тільки становиться на ноги, і ви своєю дисциплінованістю доведете, що являєтесь славними потомками великих предків» [3, с. 219].

На вирішальному значенні української армії у справі розбудови української незалежної держави Симон Петлюра наголошує і у зверненні з лаконічною назвою «Громадяни!»: «...що уявляють собою наші козаки, себто наша армія? Це наше життя, це наша воля, це наші кохані діти, котрі своєю кров'ю будують нашу республіку і звільняють від чужинців нашу землю та захищають наш спокій і добробут» [3, с. 230]. Це прагнення публіциста і державного діяча донести до людей значимість збройних сил,

які стоять на захисті своєї держави, звучить сьогодні з новою силою і віднаходить нові сенси.

Вийшовши з уряду УНР і ставши Головою Директорії, С. Петлюра не полишає настанов на утвердження в свідомості своїх співвітчизників ідей українського державотворення. Так, у «Наказі Головної Команди військ УНР, 26 серпня 1919 року ч. 131» Симон Петлюра пише: «Старшино й козацтво!.. Я, ваш Головний Отаман, кажу вам, що якраз тепер на міжнародному суді розв'язується справа: бути чи не бути нашому незалежному життю. Старшино й козацтво! У ваших руках ця справа» [3, с. 229].

Цей період у цілому був дуже плідним на звернення, листи, відозви, телеграми, публічні виступи Симона Петлюри. У кожному з цих текстів звучить тверда упевненість Петлюри у необхідності й легітимності української незалежної держави: «Найтяжча хвиля боротьби не зупинила праці Українського Правительства на користь та добробут Батьківщини. Уряд Української Народньої Республіки знає, що все, що здобуто українським народом в революційній боротьбі, повинно належати народові й тому, щоб збудувати міцну та вільну Українську Республіку» [3, с. 234].

Прикметно, що у публіцистиці цього періоду Симон Петлюра дає чітке визначення політичного устрою майбутньої української держави. У промові на політичній нараді 26 листопада 1919 року він констатує: «Не повинно бути хаосу в політичному думанні. Наша політика оправдала себе. Самостійна Україна коли буде, то буде тільки як демократична республіка» [3, с. 239]. Ще одна показова цитата з цього виступу, яка декларує непохитну віру у перемогу справи утвердження української держави: «В тому тяжкому стані, може, декому в серце закрадається думка, – чи не пора, мовляв, нам сказати: «Не тратьте, куме, сили, пускайтеся на дно!» Немає більшої помилки, коли б хто з нас так подумав. Чи ми своєю боротьбою здобули для України що-небудь? Так, наша боротьба в історії українського народу буде записана золотими буквами. Ми виступили на арену історії тоді, коли весь світ не знав, що таке Україна. Ніхто не хотів її визнати як самостійну державу, ніхто не вважав нашого народу за окрему націю. Єдиною боротьбою, упертою і безкомпромісовою, ми показали світові, що Україна є, що її народ живе і бореться за своє право, за свою свободу і незалежність... Наше становище не безвихідне... тільки наша боротьба й перемога може визволити Україну від чужого панування!» [3, с. 238–239].

Саме в період національної революції початку XX століття цього твердого переконання найбільше бракувало як у внутрішній, так і зовнішній політиці. Яскравим прикладом цьому можуть послужити різні концепції зовнішньополітичної орієнтації серед вищого керівництва УНР,

які перешкоджали її виходу з міжнародної ізоляції, що зрештою й призвело до краху всі змагання за самостійність України.

Період еміграції у Парижі був для Симона Петлюри – журналіста і публіциста, не менш плідним. Як природжений лідер, він збирає навколо себе відданих людей, виношує ідею створення координуючого органу – загально-еміграційного Українського Громадського центру, веде роботу по створенню тижневика «Тризуб», перше число якого вийшло 15 жовтня 1925 р. У передовій статті С. Петлюра декларував: «Ми свідомо виступаємо під знаком Тризуба, як символа української державності... В українську державність ми віруємо, українську державність ми ісповідуємо, – в її неминучості ми переконані. Для нас вона є до певної міри живою реальністю, бо ідею її ми носимо в серці, бо її духом, потребами овіяне все життя... Наша ідеологічна праця полягатиме в розгорненні й обґрунтуванні ідеї української державності» [3, с. 342].

З еміграції Петлюра веде активне листування з громадськими і політичними діячами України. Серед його адресатів Є. Бачинський, В. Прокопович, Ю. Гуменюк, А. Ливицький, Л. Чикаленко. У листі до останнього, датованому 5 жовтня 1925 року, Симон Петлюра осмислює історичні причини поразки національно-визвольних змагань українства, аналізує власну діяльність, бачення стратегії боротьби та називаючи найголовнішого ворога України: «Стратегія національної боротьби, як і боротьби військової вимагає: бити в першу чергу по головному ворогові, з другорядним потім можна раду дати! В своїй діяльності я керувався думкою, що таким ворогом була, є і буде Московщина» [3, с. 452]. Пророцтво Петлюри збувається, на жаль, через сто років, і Україна мусить винести уроки з цих передбачень.

«Коли підсумувати цілість публіцистичної праці Петлюри, то побачимо творчу і працьовиту людину, яка своєю працею допомогла відкрити шлях до самопізнання і національного відродження українського народу» [2, с.10]. Ці слова відомого дослідника Тараса Гунчака про спадщину Симона Петлюри є промовистим свідченням непересічного таланту вірного сина свого народу

Ставши символом Української соборної держави, Симон Петлюра з-поміж сучасників виявився найбільш послідовним, самовідданим, незламним і творчим її оборонцем. У його легендарній особі гармонійно поєднувалися риси політичного діяча, воєначальника, публіциста і редактора.

Публіцистична спадщина Симона Петлюри є не лише цінним історичним джерелом для вивчення доби національно-визвольних змагань початку ХХ століття, а й актуальним ідейним дороговказом для сучасної

України. Аналіз його праць засвідчує, що ключові проблеми, порушені ним, залишаються вкрай важливими та актуальними й на початку XXI століття.

Петлюра проголошував, що тільки українська державність є єдиною гарантією існування нації. Обстоюючи ідею захисту інтересів Української народної республіки зі зброєю в руках, наголошував, що тільки національно свідоме військо здатне захистити державність від зовнішніх та внутрішніх ворогів. Це повністю корелює з пріоритетом сучасної України – стати на захист національних інтересів та розбудовувати обороноздатність країни.

Творча спадщина С. Петлюри має не тільки величезне значення як історичне та історіографічне джерело, а й слугує матрицею державницької думки, яка підтверджує, що боротьба за незалежність, демократію та національну гідність є неперервним процесом. Сучасні покоління мають засвоїти уроки минулого, щоб мати майбутнє.

Список використаних джерел

1. Голубко В. Концепція української державності в баченні Симона Петлюри. URL: <https://www.sichovyk.com.ua/istorichna-slava/842-ukrainian-state-doctrine-by-simon-petliure>.
2. Гунчак Т. Петлюра як публіцист. *Сучасність*. 1979. № 5. С. 3–10. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Suchasnist/1979_N05_221.pdf?
3. Петлюра С. Статті, листи, документи. Нью-Йорк : Укр. вільна АН у США, 1956. 480 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/882-petlyura-s-statti-listi-dokumenty/>.